

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 538

מסכת בבא בתרא כ"ג-כ"ט

בס"ד, כ"ד אלול תשס"ט

השבוע בגליון

- ◆ הגובה המינימלי שחייב בעל עץ בימינו להותיר ברשות הרבים
- ◆ רשאי אדם להאכיל אחר במאכל שהוא עצמו מחמיר שלא לאכלו?
- ◆ "מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו" - כל דרך?
- ◆ דין תורה בין קבלן לדיירי רחוב

- ◆ כדור הארץ, מרובע או עגול?
- ◆ החלל הענק שבקוטב הצפוני
- ◆ איסור בניית כלים בתכנית כלי המשכן
- ◆ איסור קציצת אילנות

דף כה/ב לאכסדרה הוא דומה

כדור הארץ, מרובע או עגול?

בגמרתנו אומר ר' אליעזר: "עולם לאכסדרה הוא דומה, ורוח צפונית אינה מסובבת". רש"י (ד"ה "לאכסדרה") מפרש: "שאינו לה דופן רביעית". לכאורה, מאחר שידוע לכל, כי כדור הארץ עליו אנו חיים עגול הוא, כיצד ניתן להבין את דברי הגמרא שעולמנו חסר צלע אחת? לשם הבהרת הדברים פנינו אל הרב ד"ר ניסים וידאל הי"ו, שהואיל לסבר את אוזנינו בהסבר מרתק ופשטני כאחד.

החלל הענק שבקוטב הצפוני: לפני שנביא את דבריו, נציין כי כבר ב"ספר הברית" ("חוג הארץ") לרבי פנחס אליהו מוילנא [ראה הערה בסוף המאמר], העוסק בשאלה זו נכתב: "והנה ראיתי בספר שערי שמים לר' אברהם איריה זצ"ל, במאמר שיש בו כתוב לאמר, שכדור הארץ בצד קוטב הצפוני יש לו נקב גדול וחור רחב כמה וכמה פרסאות, ודרך שם נכנסים מי אוקיינוס אל תוכו בקרב הארץ בחלל הגדול אשר בבטן האדמה, והוא נוקבא דתהומא רבה. ואמרת, אם כן, זהו כוונת חז"ל באומרם, שצפון העולם הוא פתוח ואין לו מחיצה, כאמרם ז"ל (בבא בתרא כה/ב): **תניא ר"א אומר לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת**".

הרב ד"ר ניסים וידאל הי"ו מסביר לנו, כי ספרי המדע אשר נכתבו לפני דורות בידי גדולי תורה, אינם עוסקים במדע היבש בלבד, אלא משולבים בהם גם ענייני קבלה וסוד עמוקים. אף על פי כן אפשר להסביר את דברי גמרתנו באופן פשוט. כידוע, השמש זורחת במזרח ושוקעת במערב, אך מסלולה העובר מעל פני כדור הארץ בימות הקיץ אינו זהה לזה של ימות החורף. בקיץ עוברת השמש מעל ראשנו, ואילו בחורף היא קרובה יותר לאופק הדרומי. כלומר, קשת המסלול של תנועת השמש ממזרח למערב, נעה אט אט במהלך ימות השנה, ובימי החורף היא נוטה לכיוון דרום. יוצא, איפוא, כי צדדי מזרח מערב ודרום מתחממים לנוגה השמש, אך צד צפון לעולם אינו זוכה לאורה. זוהי, איפוא, כוונת סוגייתנו, ש"רוח צפונית אינה מסובבת", על ידי השמש, אך אין כוונתה למבנהו הפיזי של כדור הארץ. (ספרים רבים עמלים לפרש את דברי גמרתנו. עיין במהר"ל "באר הגולה" באר השישי עמוד קכ"ח, ובספר "שפתי חיים" מועדים חלק ב' עמוד קמ"ז).

דבר העורך

נאמנותו של כלב

לפני כארבעים שנה עמד הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בבית המוסר בירושלים, ותיאר בלהט רב את האדם, בחיר הבריאה, שכל היצורים נבראו למענו כדי שיוכל לשרת את קונו באמונה ובתמים. **היה זה לפני מאה ושלושים שנה**, סיפר הגאון, כאשר עשיר נכרי, בעל עסקים ענפים, נסע אל היריד השנתי שכל סחרי הארץ נהרו אליו, פמליה רבתי נלוותה אל הגביר הגדול. עגלות עמוסות בסחורה, משרתים רבים, שומרי ראש, סוחרים שביקשו ליהנות משיביבי מסחרו של הסוחר המיוצלח וסתם אנשים שנדדו עם הגביר לכל מקום אליו נסע.

הגביר עצמו נסע אל היריד בכרכרתו המפוארת. איש לא הורשה לשבת עמו בתוך כרכרתו. על כרים וכסתות היה מיוודעו מיטלטל רכות בכרכרתו שנוטה בידי טובי העגלונים.

איש לא הורשה לשבת עם הגביר, אמרנו? אכן, איש לא הורשה, אבל כלב גדול ממדים הורשה גם הורשה. כלבו הנאמן והוותיק של הנכרי היה רובץ למרגלותיו, ומנמנם על השטיחים הנעימים שריפדו את ריצפת העגלה.

כלב יצד בעל חוש ריח נדיר היה הכלב המיוחס. מפעם לפעם זינק הכלב מן הכרכרה, ורץ סחור, סחור, סביבות השיירה. משנחה רוחו, שב וקיפץ לעגלת אדוניו, שהעניק לו יחס מיוחד במינו. לא פעם אחת הציל כלב זה את אדוניו ואת פמלייתו משוודים ומחיות רעות. שנים ארוכות שררו יחסי רעות וידידות ביניהם, ואיש מבין הנוסעים בפמליה המכובדת לא ציפה לקבל מן הגביר יחס כה מלבב כפי שהעניק הלה לכלבו.

השיירה הגיעה העירה, וכוותיק ורגיל ניהל הגביר את מסחרו ביד רמה. ככל שהלכו והתרוקנו עגלות המשא שהוביל איתו, כך תפח שק הכסף שהוחזק במשך כל שעות היממה בידי שני גברתנים מטילי אימה. שמח וטוב לב סיים מיוודעו את מסחרו ולאחר התראה קצרה העלו גלגלי הכרכרות אבק בדרך חזור.

עילוי נשמה

מרת **אלה איזנברג** ע"ה

ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ד באלול תשכ"ח

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו - בני ברק

עילוי נשמה

מרת **פראדיל טובא**

וועקסלער ע"ה

ב"ר משה הכהן ענגלאנדער ז"ל

נלב"ע כ"ד באלול תשס"ח

תנצב"ה

הנוצחה ע"י משפחתה שיחיו

עילוי נשמה

הרב החסיד **משה אביגדור**

הלוי פסטג ז"ל

ב"ר אלימלך ז"ל

נלב"ע כ"ח באלול תשס"ג

תנצב"ה

נר'ה

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **משה גרינפלד** ז"ל ב"ר חיים יהודה ז"ל

נלב"ע כ"ג באלול תשס"א **תנצב"ה**

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

איסור בניית כלים בתבנית כלי המשכן: על כל פנים, לכל הדעות כוונת גמרתנו היא, שעולמנו דומה לאכסדרה המוקפת משלשה צדדים בלבד, ורוחה הרביעית פרוצה, ומגמרתנו העוסקת במהלכה של השמש, הוכיחו הפוסקים לנושא הלכתי שונה לחלוטין והוא: איסור עשיית חפצים בתבנית כלי המקדש. הא כיצד? ובכן, קיימת מחלוקת בין הפוסקים בדעת בעלי התוספות (ראש השנה כד/א ד"ה "אכסדרה"), לגבי איסור בניית כלים בתבנית כלי המקדש. יש הסוברים כי איסור לבנות כלים אשר צורתם ומידתם **תואמת במדויק** למידות כלי המקדש ("חכם צבי", שו"ת, סימן ס'). לעומת זאת, לדעת המהר"י קולון (שו"ת ע"ה), גם חפץ הדומה לכלי המשכן אסור לבנות, ומחלוקתם נסובה על אודות דברי בעלי התוספות המתייחסים לסוגייתנו, כדלהלן.

במסכת ראש השנה (שם) קובעת הגמרא: "לא יעשה אדם... **אכסדרה** תבנית אולם". כלומר: יהודי אינו רשאי לבנות חדר בצורת אכסדרה, מפני שבנייה זו היא כתבנית האולם שהיה לפני ההיכל בבית המקדש. בעלי התוספות מבארים: "סתם אכסדרה אין בו כי אם ג' מחיצות ורביעית פרוצה במלואה כדמשמע בפרק לא יחפור". לדעת המהר"י קולון מוכח מדבריהם, כי אסור לבנות אף בצורה דומה גם אם אינה זהה למשכן ולכליו, שכן, רוחו הרביעית של האולם לא היתה פרוצה לחלוטין, והפתח הגדול שנקבע ברוח זו, **שיווה לה מראה** של אכסדרה. הרי לנו, כי כל בניה המזכירה בצורתה את המשכן וכליו, אסורה.

לעומת זאת, סובר ה"חכם צבי", כי אמנם בעלי התוספות מזכירים את סוגייתנו, ואף משתמשים בה כראיה לכך שהמינוח אכסדרה משמש לציון חדר אשר רוחו הרביעית פרוצה, אך אין כוונתם לאסור בנייה מעין זו, כי אם בניה הזוהי לגמרי לצורת המשכן וכליו.

[ספר הברית עוסק במדעי הטבע, הגיאוגרפיה, הפיזיקה, ההנדסה והאסטרונומיה על פי חז"ל. תלמידיו של ה"חתם סופר" סיפרו, שו"ת "חתם סופר", קובץ תשובות סי' כ"ו, כי "אחר שיצא לאור ספר הברית עבר עליו מראשו ועד סופו והראהו לתלמידיו ואמר, כזה קנו לכם אשר חפץ למלאות ידיו מחכמות שונות, ואני ואתם נכיר טובה להמחבר שהרבה ביטול זמן הרווחתי במה שאינני מוכרח לחבר כזה בשבילכם".]

דף כו/א האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה

איסור קציצת אילנות

גמרתנו מספרת שרבא סירב לקצוץ עץ דקל, הן משום האיסור הכרוך בדבר והן משום הסכנה הנשקפת לאדם הקוצץ עץ פרי. בעת לימוד גמרא זו, מן הראוי להרחיב בשורשי איסור זה ובסכנה הכרוכה בו.

אדם הקוצץ עץ פרי עובר על איסור דאורייתא (דברים כ/ט): "לא תשחית את עצה" (רמב"ם, הלכות מלכים, פרק ו' הלכה ח'), זאת, מלבד שמסתכן בנפשו. במדרש (מדרש רבה פ' ל"ה אות ב') אף מובא, כי הקב"ה ציווה לבנות את המשכן מעצי שיטים, ללמדנו, כי אפילו בורא העולם שהכל שלו, לא בנה את ביתו מעצי פרי.

על החומרה הרבה שבה דנים אדם המשחית עץ פרי, אנו למדים מסוגייתנו, בה מובאים דברי ר' חנינא שהעיד כי בנו נפטר, למרות שלא היה בידו חטא ועוון, משום שקצץ תאנה בטרם זמנה. בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ג) גם מובא, כי בשעה שכורתים עץ עושה פרי, יוצא קולו בזעקה מסוף העולם ועד סופו.

נשמות מתגלגלות על העצים! מדוע באמת נשקפת סכנה כה חמורה לקוצץ עץ פרי? רש"י (פסחים נב/ד"ה "קוצצי אילנות טובות") מבאר, שאנשים הרואים אדם קוצץ עץ מאכל, תמהים על מעשהו ומרכלים עליו ובעקבות כך הוא ניזוק מעין הרע. בספר "מאה שערים" (לרבי יצחק בן גיאת שער פ"ח) הוסיף וכתב, כי המלאך הממונה על האילן, זועק על שגירשוהו ממשמרתו בטרם עת. בספר "מילי דחסידותא" (על צוואת רבי יהודה החסיד) מזהיר, כי נפשות הזקוקות לתיקון מתגלגלות בעצים אלה, והמשחית את העץ מזיק לנשמות.

טענת הנחש לחווה: בקשר לכך מעניין לציין את דברי המהרש"א (בבא קמא, צא/ב) שכאשר אמרה חוה לנחש (בראשית ג/ג): "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלוקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותו", ענה לה הנחש, "לא מות תמותו". היינו: הרי רק לאדם המשחית עץ מאכל קיימת סכנה ולא לאדם האוכל מפירותיו.

נידון נרחב קיים בספרי הפוסקים, אם גם הקוצץ אילן באופן שאינו עובר על איסור, כגון, אילן זקן אשר כבר אינו נותן פירות, מסכן בכך את נפשו, או שמא הסכנה כרוכה באיסור ההשחית, ובמקום אשר בו אין איסור להשחית גם אין סכנה.

מזג האוויר האיר פנים לנוסעים. האביב נתן את אותותיו בבעלי החיים, שכמו ניעורו משנת החורף ובחדווה רבתי צהלו הסוסים קדימה ומשכו בעוז את העגלות על נוסעיהן. בעגלתו של הגביר טרף הכלב הנאמן ארוחה דשנה שזה עתה ניצודה על ידו במעבה היער. לפתע זינק הכלב מן העגלה, רץ אל הכרכרה שהובילה את השיירה והחל לנבוח בעצמה על הסוסים הרתומים לעגלה.

הסוסים המבוהלים עצרו באחת ממרוצתם, ועד מהרה נחפזו יושבי העגלות שנחטטו הגנות מן העצירה הפתאומית, לבדוק בשל מה הסער הגדול. עמדו אנשי השיירה סביבות הכלב, בעוד הלה נובח במלא גרונו, כאילו זה עתה גילה את מיתרי קולו. הוותיקים שהכירו את הכלב עוד מימי נעוריו, מיהרו לעלות על העצים הסמוכים ולבדוק אם אורבת לשיירה סכנה כל שהיא שהכלב מתריע מפניה. אך האופק נראה נקי, שמש בהירה שפכה אור זהוב על שדות מוריקים והדרך היתה בטוחה לחלוטין.

מאן דהוא ניסה להרגיע את הכלב. אחר הגיש לפניו עצם פתתה, אך מאומה לא הועיל. משכלו כל הקיצין, ירד האדון בכבודו ובעצמו מן הכרכרה והגיע למקום ההתרחשות אותות של שמחה ניצרו על פניו של הכלב הצהול, שהחל נובח לכיוון מסויים. הגביר כרע ארצה, חיבק את כלבו, סרק את פרוותו, הביט עליו במבט מזרחי אימה והכלב מצידו ממשיך לנבוח.

שעה ארוכה ניסו אנשי הפמליה, בראשם מיוענו, להפעיל את קסמיהם על הכלב הסוער שלא אפשר להם להמשיך בדרכם, אך מאומה לא הועיל. לבסוף עזב הגביר את מקום ההתקלות, ולעיניהם המשתאות של מלווייו שב לכרכרתו הוציא ממנה חפץ ארוז וחזר אל הכלב.

"כלבי היקר", אמר הגוי רכות. "שנים ארוכות שרתת אותי נאמנה, אבל מסתבר שדעתך השתבשה עליך". ירייה אחת שהדהדה ברחבי היער, שמה קץ לחייו של הכלב האומלל, שבעודו שותת דם הילך באיטיות לעבר אחד העצים, שם כרע נפל ולא קם. **אנשי** השיירה המשיכו בדרכם. בהגיעם העירה, שוד ושבר. הגברתנים שהופקדו על שק הכסף גילו כי הוא איננו! נעלם כלא היה.

בו במקום סבה השיירה על עקבותיה, והכל אצו רצו אל מקום היריד שכבר הסתיים, כדי לסייע לגביר בחיפושיו, או לכל הפחות להראות כמי שמנסים לעזור. השמועה פשטה בעיר, וכל אדם שלא היה עסוק באופן יוצא מן הכלל, השתתף בחיפושים הנרחבים מתוך תקווה לזכות בנתח מן השלל. כעבור מספר ימים החל היאוש לחרסם בקרב אנשי פמלייתו של הסוחר וכעבור זמן לא רב, עשתה השיירה את דרכה חזרה לביתה, כלעומת שבאה.

השדות המרויקים כבר הזהיבו ושמש קציצת עמדה באמצע הרקיע כאשר חלפה השיירה במקום שבו עצר הכלב את השיירה.

"מן הראוי", חשב הגביר לעצמו, "לחלוק כבוד אחרון לכלבי האהוב". בפנים קודרות ניגשו הסוחר ומשרתיו אל גל העצמות שהעיד כי שימשו פעם כשלד לכלב עצום ממדים, ולתדהמתם, הבחינו במטבעות ובשטרות כסף רבים הפזורים באזור. מבט נוסף הבהיר להם, כי פיסות הבד הפזורות בשטח, נקדעו משק הבד על ידי החיות ששיסעו את בשר הכלב.

התברר, שהכלב הנאמן הבחין כי שק הכסף נפל ארצה, והוא ביקש בכל דרך להסב את תשומת ליבו של אדונו למתרחש. גם לאחר שאדונו ירה בו, בשארית כוחותיו, צלע כחכה אל מקום נפילת השק כדי לסמן לאדונו את מבוקשו.

הרה"ג ר' משה קפלן שליט"א שנכח בשיחתו של הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל מספר, כי אינו יכול לשכוח כיצד דפק רבי אליהו לאפיאן זצ"ל על הבימה בעוד קולו מרעים באזני השומעים: "כלום גן עדן יקבל הכלב על מסירותו שאין לה גבולות! מדוע הוא כה נאמן לאדם? אין זאת, אלא משום שהקב"ה ברא את העולם כולו כדי שיוכלו יצירי כפיו לקיים את מצוותיו ואת רצונו, ולפיכך, משרתים רבים מסוגים שונים נבראו כדי לשרת את האדם.

באדם, בחיר הבריאה, טמונים כוחות נעלים שהוענקו לו כדי לשמש את קונו, ועליו להתבונן, אפיאן, סיים הגאון, "בייחודיותו של בן אנוש שרגליו עמדו על הר

סיני, ולהתחזק בלימוד תורה ובמעשים טובים, שהרי זהו תפקידנו עלי אדמות, לך נברא העולם כולו".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף כ"א/א אמר רבא: הני תרי מקרי דרדקי, חד גריס ולא דייק, וחד דייק ולא גריס - מותבין גריס והוא דגריס ולא דייק, שְׁבִיטָא מְמִילָא נְקָא. רב דימי מנהרדעא אמר: מותבין דדייק ולא גריס, שְׁבִיטָא - פִּינּוּ דְעָל עַל.

שְׁבִיטָא, פִּינּוּ דְעָל, עַל - חלק ב'

הפרט השני שנדקדק בו נוגע לתורת הצורות ולהתאם הדקדוקי מבחינת המין והדקדוקי (זכר/נקבה). כאמור, רב דימי בסס את הכרעתו לטובת המלמד הדייקן על המשפט: "שְׁבִיטָא, פִּינּוּ דְעָל, עַל". נראה שמשפט זה היה במקורו פתגם עממי מפורסם ("כדאמרי אינשי"), ואולי נאמר כמשל הדייט מוחשי על "שביטתא", זמורות וענפים, וכך יובן כיצד במקום אחר (פסחים ק"ב/א) נעשה שימוש במשפט זה בדיוק (ויש אומרים שהוא אף נאמר ע"י רבא עצמו, בן מחלוקתו של רב דימי כאן!).

אם נדקדק בלשון משפט זה, נגלה שלכאורה אין הוא מדוקדק! המלה שְׁבִיטָא היא ממין נקבה, כמובן, למשל, מן המשפט הקודם שבפי רבא: "שְׁבִיטָא מְמִילָא נְקָא" (ולא: נְפָק). לפיכך היינו מצפים למצוא כאן פועל ממין נקבה ("עלת" = נכנסה) ולא ממין זכר ("על" = נכנס). יתכן שחז"ל השתמשו בפתגם זה בצורתו ה"משובשת", כדי להמחיש עד כמה קשה להתנתק משגיאה שהשתרשה, כדוגמת נוסח פתגם זה בעצמו: "שְׁבִיטָא - פִּינּוּ דְעָל עַל".
להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.

רבי יעקב מעמדין כותב בספרו (שו"ת "שאלת יעב"ץ, חלק א': סימן ע"ו) כי גם באופן זה הקוצץ את האילן מסכן את נפשו. לדעתו הביא תימוכין מן המסופר בסוגייתנו על בנו של ר' חנינא שאביו העיד עליו שמת קודם זמנו ללא עוון וחטא, כל זאת משום שקצץ תאנה טרם זמנה. לכאורה, אם קצץ תאנה הרי עבר על איסור, וכיצד העיד עליו אביו שלא היה בידו עוון וחטא? מוכת, איפוא, כי בנו של ר' חנינא קצץ את התאנה באופן שאינו אסור על פי ההלכה, ומכל מקום מן הסכנה לא נמלט [גם צוואת רבי יהודה החסיד משמשת כהוכחה, שכתב, אות מ"ה, "אילן שהוא עושה פירות אסור לקצץ אותו". ותמהו הפוסקים מדוע ראה רבי יהודה החסיד צורך לשנות בספרו איסור מן התורה? מכך הסיק בעל "שבעים תמרים", סימן נ"ב, כי רבי יהודה החסיד מזהירנו שגם כאשר אין איסור לקצוץ את האילן, עדיין קיימת בכך סכנה רבתי, וע"ע ב"מנחת אלעזר" חלק ג' סימן י"ג. וב"אבני צדק" יו"ד מ"ה]. אמנם, רוב הפוסקים נוטים לומר שאם אין איסור גם אין סכנה (עיין שו"ת "חיים שאל", סימן כ"ג, "בנין ציון", חלק א', סימן ס"א, "אבני צדק" שם, "בית שלמה" יו"ד קצ"א), ומכל מקום נוהגים לשכור נכרי שיקצוץ את האילן.

קציצת אילן הגורם לנזק: בסוגייתנו נחלקו ראשונים אם מותר להשחית אילן כאשר הוא גורם נזק לזולת. מדברי בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "אנא לא קייצנא") מוכיח הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, כי לדעתם אסור לקצוץ אילן מאכל גם כאשר הוא גורם נזק לזולת. הרמב"ן, וכן הרא"ש, חולקים עליו וסוברים, שבאופן שהאילן גורם נזק אין כל איסור בקציצתו (עיי"ש בגרע"א שהאר"ך ליישב הסוגיות לב' השיטות).

הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, ("קובץ שיעורים") העוסק במחלוקת הראשונים, כותב כי את דעת בעלי התוספות אפשר להבין בקלות, וכי מותר לאדם לעבור על איסור כדי שרכוש חבירו לא יינזק? אדרבה, שב ואל תעשה עדיף, ובפרט שנזק הממון ניתן להשבה, לעומת איסור ההשחית [ע"ע "ברכת אברהם" שבטעם הגורם לנזק גדול, קציצתו נחשבת לתיקון ולא להשחית ומוותר]. אמנם, שאר הראשונים סוברים, כי איסור קציצת העץ אינו אלא כאשר הדבר נעשה בדרך השחיתה, כפי שניתן ללמוד מדברי הרמב"ם (שם): "לא אסרה תורה אלא דרך השחיתה". כלומר: כאשר קציצת העץ נעשית לצורך, כגון, מניעת נזק מן הזולת, אין הקציצה נחשבת כהשחיתה והדבר מותר (על שורש מחלוקת הראשונים עיין ב"דברי שלום" חלק א' סימן י"ד). להלכה הורו הפוסקים (שאלת יעב"ץ, שם, שו"ת "חוות יאיר", סימן קצ"ה, "חתם סופר", יו"ד, סימן ק"ב, "פנים יפות"), שלא נאסרה כריתת אילנות, כי אם בדרך השחיתה.

הגובה המינימלי שחייב בעל עץ בימינו להותיר ברשות הרבים: לסיום מאמר זה, נצטט את פסקו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א לגבי משנתנו (כ"ז/א) בה מבואר שבעל אילן חייב לקצוץ את ענפיו הנוטים לרשות הרבים ומפריעים למהלך עוברי דרכים. משנתנו מציינת כי עליו לאפשר מעבר של גמל ורוכבו ברשות הרבים. מעבר לגובה זה, הוא רשאי לגדל את ענפיו לתוך רשות הרבים. בימינו שיעור של גמל ורוכבו אינו אקטואלי, ובשיעורו על משנה זו פסק הגרי"ש אלישיב שליט"א, כי הגובה שיש להותיר ברשות הרבים, הוא הגובה אשר נקבע על ידי רשויות השלטון כגובה המינימאלי לבניית גשרים מעל כבישים.

רשאי אדם להאכיל אחר במאכל שהוא עצמו מחמיר שלא לאכלו?

הגמרא בסוגייתנו מספרת, שברשותו של רבא בר רב חנן היו מספר עצי דקל שצמחו בסמיכות מקום לכרמו של רב יוסף. הציפורים נהגו לקנן על עצי הדקלים וגרמו נזק רב לענבי כרמו של רב יוסף, ולפיכך הוא ביקש מרבא בר רב חנן שיקצוץ את דקליו, אך הוא סירב לעשות כן, משום שלדעתו בבבל די במרחק של שתי אמות בין עצי דקל לכרם, וממילא אסור לקוץ את הדקלים משום שאסור לקוץ עץ מאכל. אולם רב יוסף סבר שאין די במרחק זה (רמב"ן בסוגייתנו), ומשום כך אמר לו רבא בר רב חנן: "מר אי ניחא ליה ליקוץ". היינו: מצידי רשאי אתה לקוץ את עצי הדקל, שהרי לשיטתך, במקרה זה, אין איסור בדבר.

לכאורה, כיצד התיר רבא בר רב חנן לרב יוסף לקצוץ את דקליו, אחר שלשיטתו הדבר אסור? הרי אסור לאדם להכשיל את חבירו באיסור, שנאמר (ויקרא יט/ד) "ולפני עור לא תתן מכשל"? מסוגייה זו מוכיח הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (שו"ת "מנחת שלמה" חלק א', סימן נ"א, מ"ד) כי אדם הנוהג להחמיר בהלכה מסויימת רשאי להתיר לחבירו, הנוהג להקל בכך, לעשות מעשה זה. לדוגמא: אדם המחמיר לנהוג קדושת שביעית בלולב, רשאי להעניק את הלולב לאדם אשר

לעילוי נשמת
הר"ר **אריה לייב פניגשטיין** ז"ל
ב"ר שאול יצחק ז"ל נלב"ע כ"ה באלול תש"ך
וזוגתו מרת **שושנה דבורה** ע"ה
ב"ר אלטר סטרלצ'ר ז"ל נלב"ע ח' בתשרי תרצ"ו **תנצב"ה**
הנוצחו ע"י ידידנו הר"ר **שאול יצחק פניגשטיין** ומשפחתו שיחיזו

לעילוי נשמת
מרת **חביבה רפפורט** ע"ה
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ג באלול תשס"א
תנצב"ה
הנוצחה ע"י המשפחה שיחיזו

לעילוי נשמת
מרת **שרה שיינדל נפחא** ע"ה
ב"ר יצחק צבי נפחא ז"ל
נלב"ע ער"ה תשנ"ט
תנצב"ה
הנוצחה ע"י המשפחה שיחיזו

לעילוי נשמת
הרב ר' **אליעזר צבי זיכרמן** ז"ל
ב"ר דוד זצ"ל יו"ר כולל בית דוד - חולון
נלב"ע כ"ח באלול תשס"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיזו

הדף היומי

בבא בתרא כ"ג-כ"ט

כ"ד אלול-א' תשרי

לבטח לא יחמיר בכך. כמו כן, כאשר בני עדות אשכנז פוסקים באופן מסויים, ובני עדות ספרד פוסקים אחרת, כגון, במחלוקת הפוסקים לגבי אכילת מצורי חלב יחד עם דבר מאכל שהתבשל בסיר בשרי נקי, אשר בעל ה"שולחן ערוך" מתיר (יו"ד סי' צ"ה סעי' א' ב'), ואילו הרמ"א אוסר, רשאי בן עדות אשכנז להגיש מאכל מעורב זה לבן עדות ספרד.

זאת אנו למדים מרבא בר רב חנן שהתיר לרב יוסף לקצוץ את עצי הדקל, למרות שהוא בעצמו סבר שהדבר אסור. אך מכיון שרב יוסף סבר שמתור, אין איסור בדבר. כמובן, שהאמור, הינו רק במקרים אשר למקל יש מקורות נאמנים לסמוך עליהם, ואין מדובר באדם המזלזל בפסקי הלכה, אשר וודאי אסור להכשילו באיסור.

דף כו/ב מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו - כל דרך?

הגמרא בסוגייתנו פוסקת ש"מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו". היינו: אדם שהרבים נהגו לעבור דרך שדהו, אינו רשאי ביום מן הימים למנוע מהם את ההילוך ברשותו, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך", חו"מ, סימן תי"ז, סעיף ב', ובסימן שע"ז סעיף א').

כיצד הופכים שדה פרטית ל"מצר שהחזיקו בו רבים"? אנו מוצאים שתי דעות שונות בראשונים ובפוסקים, מאימתי הופכת קרקע פרטית למצר שהחזיקו בו רבים. יש הסוברים כי כפי שכל אדם המבקש לרכוש קרקע צריך לעשות בה קניין, כך הרבים צריכים לתקן את הדרך ולסללה כדי לקנותה. אמנם גם לאחר שנים רבות, כאשר כבר אין מי שיעיד כי אי פעם בעבר תוקנה הדרך, בית הדין טוען לזכותם כי מסתבר שבעבר שיפצו את הדרך ובכך קנו אותה. לעומת זאת, יש הסוברים כי די בכך שהרבים הולכים בשדה זו, ושוב אין להפקיעה מהם לעולם (עיין רשב"ם בבא בתרא ק/א ד"ה "שהחזיקו", רב"ד ורבינו יונה בשטמ"ק שם, "חוט המשולש" סי' כ"ה שו"ת פני" ח"א חו"מ ד' ר'שואל ומשיב" תנינא ח"א כ"א ו"אבני נזר" חו"מ י"ג ובמהרש"ם ח"א סי' ה').

דין תורה בין קבלן לדיירי רחוב: מעשה בקבלן שביקש לגאול משממונה קרקע שרכש לפני שנים רבות, על ידי בניית בניין רב קומות, אך להוותו עמדו בדרכו דיירי מספר בניינים סמוכים שטענו כי הם מקצרים את דרכם אל המרכול השכונתי דרך הקרקע שלו ואף שיפצו דרך זו, ואסור לו לבנות עליה משום שהיא "מצר שהחזיקו בו רבים"! (עיין מהרש"ם שם, שהכריע במחלוקת הפוסקים, כי בעשיית מעשה אין צורך ברשות מפורשת מבעל הבית).

על הפרק עמדו מליוני דולרים שהיה הקבלן אמור להרוויח או לחילופין להפסיד, ובית הדין אשר שקל בכובד ראש את טענות הצדדים, הכריע לטובת הקבלן מן הנימוקים הבאים:

א. הפוסקים מבארים ("ערך שי" חו"מ סי' שע"ז בשם שו"ת "דברי חיים" ח"ב סי' י"ג) שיש לחלק בין מגרש שבעליו אינו משתמש בו, לקרקע אשר נמצאת בשימוש בעליה. דווקא כאשר בעל הקרקע משתמש בה ואינו מוחה ברבים אשר עוברים בתוכה, רשאים אנו להניח כי הוא מתיר להם להשתמש בה. לעומת זאת אין לנצל את טוב ליבו של אדם אשר התיר לרבים להשתמש בשדהו השוממה ולא מחה בהם. לא זו בלבד, אם לא היה מתיר להם להשתמש, היו הללו תובעים אותו לבית דין על כך שהוא נוהג במידת סדום, ועתה, שנהג כשורה, אין להפקיע ממנו את הקרקע.

ב. המהרש"ם (שו"ת, חלק א' סימן ה') מעלה סברה נוספת, והיא, כי במקומות אשר בהם נהוג לרשום את הקרקעות בטאבו [טאביליאציע' בלשון ספרי השו"תים], אין לטעון כלפי בעל הקרקע כי שתיתקו מהווה הוכחה שהסכים לכך, משום שהוא יודע שהנכס רשום בלשכת המקרקעין ואין אדם יכול לערער על בעלותו לעולם ("משפטיק ליעקב", ח"ג סי' כ"ב).

מלבד זאת, יש לדעת כי ההלכה ש"מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", עוסקת בדרך אשר כל אדם שזקוק לעבור ברחוב זה משתמש בה, ולציבור בלבד שמורה הזכות לטעון כלפי בעל הקרקע "מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו" ("חכמת שלמה" חו"מ סי' שע"ז), שכן, גם כאשר הציבור כולו משתמש בדרך זו, אין וודאות שבעל הקרקע הסכים לכך, ומכל מקום, אינם צריכים להוכיח זאת, משום שידועים דברי חז"ל (עירובין ג/א) "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא", כלומר, משימה המוטלת על אנשים רבים, לא תושלם כראוי לעולם, כיון שכל אחד יסמוך על רעהו שישלימנה. לפיכך, יש דין מיוחד שהציבור אינו צריך להוכיח שבעל הקרקע הסכים שישתמשו בקרקע, אלא על בעל הקרקע מוטל להוכיח כי התנגד לכך (שו"ת מהר"ם רוטנברג דפוס פראג סי' ק"ו). מעתה, כמובן שדיירי מספר בניינים אינם יכולים להשתמש בזכות שהוענקה לציבור כולו בלבד, ועליהם חובת ההוכחה כי בעל הקרקע הסכים לכך.

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגרי בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשו
הרה"ג זאב וקסברגר שליט"א
ביהכ"נ היכל משה - נתניה
לרגל נישואי הבת
הרה"ג דקל חדד שליט"א
ביהכ"נ העמק - צור הדסה
לרגל הולדת הבן
הרה"ג שמואל משה רוטנר שליט"א
ביהמ"ד מקור ברוך - רמת ויז'ניץ חיפה
לרגל נישואי הבן
הרה"ג יוסף שרשבסקי שליט"א
ביהכ"נ המרכזי - קרית מנחם ירושלים
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות
בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

עיריני נשמת

הר"ר **משה אליעזר האוזר** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ז אלול תשנ"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י דיידנו הר"ר **שלמה האוזר** ומשפ' שיחיו תל - אביב

עיריני נשמת

הבחור **ליאור בנימין ורדי** ז"ל
בן הר"ר ידידיה יבדלחט"א
נלב"ע ערב ראש השנה תשנ"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

עיריני נשמת

הר"ר **ישראל גלברט** ז"ל
ב"ר מרדכי מנחם ז"ל
נלב"ע כ"ג אלול תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י דיידנו
הר"ר **אמנון גלברט** ומשפ' שיחיו - פתח תקוה

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il
Main Office: Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL tel: +972-3-5775333 Fax: +972-3-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 1-700-500-151